

- шайлоо мыйзамдарын бузуунун тигил же бул түрлөрү үчүн жоопкерчиликке тартуунун бир түрдүү практикасын иштеп чыгууга;
- шайлоонун натыйжалары жараксыз деп табылган партияны алып салуу жөнүндө норманы мыйзамда кароо.

Колдонулган адабияттар:

1. https://talapker.shailoo.gov.kg/ru/election/14/kenesh_gor/5/party/48/finance/

References:

2. https://talapker.shailoo.gov.kg/ru/election/14/kenesh_gor/5/party/48/finance/

УДК 342.51

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2021-2(2)-194-198

Барыш Ферхат

К.Карасаев атындагы Бишкек мамлекеттик университети, саясий-укуктук дисциплиналар кафедрасы, аспирант

Барыш Ферхат

Аспирант, кафедра политико-правовых дисциплин, Бишкекский гуманитарный университет им. К. Карасаева

Barysh Ferhat

Postgraduate student, Department of Political and Legal Disciplines, K. Karasaev Bishkek Humanitarian University

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ КЕҢЕШТЕРДИН
ДЕПУТАТТАРЫН ШАЙЛОО БОЮНЧА ШАЙЛОО ӨНӨКТҮГҮН КАРЖЫЛООНУН
МОНИТОРИНГИ**

**МОНИТОРИНГ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ КАМПАНИИ ПО
ВЫБОРАМ ДЕПУТАТОВ МЕСТНЫХ КЕНЕШЕЙ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
MONITORING OF THE FINANCING OF THE ELECTION CAMPAIGN FOR THE
ELECTION OF DEPUTIES OF LOCAL KENESHES OF THE KYRGYZ REPUBLIC**

Аннотация: Бул макалада 2021-жылдын 11 апрелинде болгон Кыргыз Республикасынын жергиликтүү кеңештеринин депутаттарын шайлоонун шайлоо өнөктүгүн каржылоого мониторинг жана талдоо жүргүзүлгөн, ошондой эле Кыргыз Республикасынын жергиликтүү кеңештеринин депутаттарынын шайлоо фонддорун түзүү булактары каралган.

Аннотация: В статье проведен мониторинг и анализ финансирования избирательной кампании выборов депутатов местных кеңешей, а также источники формирования избирательных фондов депутатов местных кеңешей Кыргызской Республики от 11 апреля 2021 года.

Annotation: The article provides monitoring and analysis of the financing of the election campaign for the election of deputies of local keneshes, as well as sources of formation of election funds of deputies of local keneshes of the Kyrgyz Republic dated April 11, 2021.

Негизги сөздөр: депутаттарды шайлоо, жергиликтүү кеңештер, каржылоо, шайлоо кампаниясы, мониторинг, талдоо.

Ключевые слова: выборы депутатов, местные кеңештер, финансирование, избирательная кампания, мониторинг, анализ,

Keywords: elections of deputies, local councils, financing, election campaign, monitoring, analysis,

Бишкек жана Ош шаарларында Кыргыз Республикасынын жергиликтүү кеңештеринин депутаттарын шайлоонун шайлоо өнөктүгүн каржылоого мониторингин байкоо жүргүзүүнү жана иликтөөнү "Жалпы иш" фонду алып барды, анткени саясий партиялардагы акча каражаттарынын агымынын ачыктыгы жана алардын шайлоонун жыйынтыгына тийгизген таасири маанилүү маселеге ээ.

Талапкерлердин, саясий партиялардын шайлоо фондунун акча каражаттарынын келип түшүү булактарына, туура эсепке алынышына жана пайдаланылышына, шайлоо күрөөсүнүн төгүлүшүнө жана кайтарылышына контролдукту, талапкерлердин, саясий партиялардын финансылык отчетторун текшерүүнү Кыргыз Республикасынын Борбордук шайлоо комиссиясына караштуу Контролдук-текшерүү тобу ишке ашырат[1].

Эгерде талапкер шайлоо фондунун чыгымдарынын жол берилген өлчөмүнөн 0,5% көбүрөөк сарптаса, ал каттоодон ажыратылышы мүмкүн. Ачыктык жана маалымдуулук максатында талапкерлердин, саясий партиялардын шайлоо фондоруна акча каражаттарынын келип түшүүсү жана чыгымдалышы жөнүндө маалыматтар Кыргыз Республикасынын Борбордук шайлоо комиссиясынын <https://shailoo.gov.kg/> расмий сайтында жарыяланат. Талапкерлер жана саясий партиялар аймактык шайлоо комиссиясына өздөрүнүн шайлоо фондун түзүүнүн өлчөмдөрү жана бардык булактары, ошондой эле жүргүзүлгөн бардык чыгымдар жөнүндө отчет берүүгө милдеттүү. Бул талдоо 2021-жылдын 28-мартына карата маалымат боюнча берилген экинчи отчеттун негизинде жүргүзүлгөн.

Мыйзамдарга ылайык шайлоо фонддорун түзүүнүн беш булагы каралган. Мында Бишкек жана Ош шаардык кеңештерине талапкерлердин тизмесин көрсөткөн саясий партиялардын шайлоо фонддорунун чектелген суммасы башка шаарларга караганда кыйла жогору:

- талапкерлердин тизмесине киргизилген талапкердин өздүк каражаттары 100 миң сомдон көп эмес;
- саясий партиянын өздүк каражаттары, 500 миң сомдон ашык эмес;
- 100 миң сомдон ашпаган жеке жактардын кайрымдуулуктары;
- юридикалык жактардын кайрымдуулуктары, 300 миң сомдон ашык эмес. Шайлоо фондунун каражаттарынын эсебинен саясий партиянын чыгымдарынын чектелген суммасы 15 млн. сомдон ашык эмес болушу мүмкүн эмес.

Таблица 1. Бишкек шаардык кеңешиндеги партиялардын шайлоо фонддору

Партиялар	Партиялык кампаниянын фондулары	Анын ичинен:				Бир шайлоочу үчүн партиялардын чыгымдары
		партиянын өз каражаттары	кандидаттардын өз каражаттары	жарандардын кайрымдуулук каражаттары	юридикалык жактар	
Эмгек	12 767 946	500 000	3 427 986	8 761 210	78 750	686
Ак-Бата	12 123 662	50 100	4 676 874	7 396 688	-	750
Ынтымак	7 785 490	338 600	1 953 300	5 493 590	-	701
Ата-Журт Кыргызстан	7 525 005	52 000	4 996 500	2 476 505	-	593
Биздин Эл	1 776 590	60 000	1 124 200	592 390	-	173
КЭДСП	8 008 275	500 000	2 941 155	4 567 120	-	

1-таблицадан көрүнүп тургандай, Кыргыз Республикасынын Борбордук шайлоо комиссиясынын маалыматы боюнча, 2021-жылдын 20-апрелине карата шайлоо фондоруна тартылган каражаттардын саны боюнча партиялардын арасында лидерликте "Эмгек" саясий партиясы болуп калды, анын эсебине 12,7 млн.сом тартууга мүмкүн болду, анын ичинен 8,8 млн. жарандарынан жана бир юридикалык жактан кайрымдуулуктарды түздү. Аталган каражаттардын ичинен партия 12 млн. сом сарптады. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 724 726 сомду түздү. Орто эсеп менен партия 1 шайлоочуга 686 сом короткон. "Эмгек" саясий партиясына 18 493 шайлоочу добуш берди.

Экинчи орунда "Ак Бата" саясий партиясы турат. Партия 12,3 млн. сомду тарта алды, анын ичинде жарандардын төгүмдөрү 7,3 млн.сомду түздү, анын ичинен шайлоо өнөктүгүнө 10 млн. сомдон ашык каражат сарпталды. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 1 млн.891 миң 798 сомду түздү. "Ак Бата" партиясына 16 381 шайлоочу добуш берди.

Кирешелер боюнча үчүнчү орунда "Ынтымак" саясий партиясы турат. Партия 7,8 млн сомду тарта алды, анын ичинен 5,5 млн.сом бул жарандардын ыктыярдуу төгүмдөрү, алардын ичинен шайлоо өнөктүгүнө 7,6 млн. сомдон ашык каражат сарпталды. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 193 617 сомду түздү. "Ынтымак" саясий партиясынын партиясына 11 122 шайлоочу добуш берди.

"Ата-Журт Кыргызстан" саясий партиясы - 7,6 млн.сомды тарта алды, жарандардын төгүмдөрү 2,5 млн. сомду түздү, анын ичинен шайлоо өнөктүгүнө 7,5 млн. сомдон ашык каражат сарпталды. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 54 100 сомду түздү. 12 816 шайлоочу "Ата Журт Кыргызстан" партиясына добуш берди. Партиянын 1 шайлоочусунун орточо баасы 593 сомду түздү.

"Биздин Эл" саясий партиясы, партиянын шайлоо фондуна - 1,8 млн.сом тарта алды, анын ичинен 592 миң сом-бул жарандардын төгүмдөрү. Шайлоо өнөктүгүнө 1,6 млн.сомдон ашык каражат сарпталды. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 211 742 сомду түздү. Партия үчүн "Биздин Эл" саясий партиясы 10 374 шайлоочу добуш берди. Орточо алганда партия 1 шайлоочуга баарынан аз - 173 сом сарптады.

Акыркы алтынчы оорунду Кыргызстан Элдик-Демократиялык саясий партиясы түздү. Партиянын шайлоо фондуна 8 008 275 сом тарта алды.

Таблица 2. Ош шаардык кеңешиндеги партиялардын шайлоо фонддору

Партиялар	Партиялык кампаниянын фондурлары	Анын ичинен:			Бир шайлоочу үчүн партиялардын чыгымдары	шайлоочулардын добуштары
		партиянын өз каражаттары	кандидаттардын өз каражаттары	жарандардын кайрымдуулук каражаттары		
Ата-Журт Кыргызстан	4 045 220	50 150	3 995 070	-	131	47,99%
Улуттар биримдиги	2 490 780	520 000	1 970 780	-	204	17,99%
Ыйман Нуру	1 381 970	51 950	1 330 020	-	241	8,11%
Ынтымак	579 503	342 520	119 300	117 683	116	7,36 %

Кыргыз Республикасынын Борбордук шайлоо комиссиясынын <https://talapker.shailoo.gov.kg/> сайтында жарыяланган маалыматы боюнча "Ата Журт Кыргызстан" партиясы Ош шаарындагы шайлоо фонддоруна тартылган каражаттардын саны боюнча лидер болду, анын эсебине 4 млн.45 миң 220 сом тартууга жетишти, анын ичинен 3 995 070 сомду талапкер өзүнүн каражаты жана 50 150 сомду партиянын өзүнүн каражаты түздү. Жогоруда айтылгандардын ичинен шайлоо өнөктүгүнө партия 4 млн. 43 миң 277сом сарптады. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 1943 сомду түздү. "Ата Журт Кыргызстан" партиясына 33 906 шайлоочу добуш берди. 1 шайлоочунун партияга орточо баасы 131 сомду түздү. Алдын ала эсептөө боюнча шайлоочулардын добуштары "Ата Журт Кыргызстан" партиясы - 47,99% түздү.

"Улуттар биримдиги элдик партиясы" экинчи оорунду ээлеп, партия 2 млн.560 миң 780 сом тарта алды, анын ичинен 1 млн. 970 миң 780 сом талапкердин өздүк каражаттарын жана партиянын өзүнүн 520 000 сом каражатын түздү. Саналып өткөндөрдүн ичинен партия 2 млн.559 миң 584 сом сарптады. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 1196 сомду түздү. "Улуттар биримдиги" партиясына 534 шайлоочу добуш берди, 1 шайлоочуга кеткен чыгымдар орточо 204 сомду түздү. "Улуттар биримдиги" партиясы боюнча шайлоочулардын добуштары - 17,99% түздү.

Үчүнчү орунда "Ыйман Нуру" партиясы 1 млн.381 миң 970 сом тартууга жетишкен, анын ичинен 1 млн. 330 020 сом талапкердин өздүк каражаттарын жана партиянын өзүнүн 51 950 сом каражаттарын түзгөн. Жогоруда айтылгандардын ичинен партия өзүнүн шайлоо өнөктүгүнө 1 млн.379 845 сом сарптады. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 2125 сомду түздү. Партияга 5 712 шайлоочу добуш берди. 1 шайлоочунун орточо добушуна партияга 241 сом сарпталды. Эсептөөлөр боюнча шайлоочулардын добушу "Ыйман Нуру" партиясы -8,11% бөлүндү.

Акыркы орунда "Ынтымак" партиясы, шайлоо фондунда - 579 503 сом, анын ичинен 119 300 сом - талапкердин өздүк каражаты, 342 520 сом болгон - партиянын өзүнүн

каражаттары жана 117 683-жарандардын салымдары. Шайлоо өнөктүгүнө 578 503 сомдон ашык каражат сарпталды. Отчеттук мезгилдин акырына карата калдык 1000 сомду түздү. Эң аз шайлоочулар "Ынтымак" партиясына добуш беришти. Бардыгы болуп 4 984 шайлоочу партияга добуш беришти. 1 добуш партия үчүн 116 сом болду. Алдын ала эсептөө боюнча шайлоочулардын добуштарын "Ынтымак" партиясы - 7,36 % гана ала алды.

2021-жылдын 11 апрелинде болгон Кыргыз Республикасынын жергиликтүү кеңештеринин депутаттарын шайлоонун шайлоо өнөктүгүн каржылоодо шайлоо фонддорунун ишинин ачык-айкындуулугун камсыз кылуу максатында төмөнкү сунуштарды берүүгө болот, салымчылар шайлоо фонддоруна мыйзамда белгиленген өлчөмдөн ашык салым кошкон учурда алардын акча каражаттарынын келип чыгуу булактарын ачыкка чыгаруу боюнча талаптар мыйзамда белгиленсин жана финансылык каражаттардын ачык-айкындуулугун камсыз кылуу зарыл.

Колдонулган адабияттар:

1. Кыргыз Республикасынын БШКнын 11-октябрдагы токтому менен бекитилген Жергиликтүү кеңештердин депутаттарын шайлоону өткөрүүдө талапкерлердин, саясий партиянын шайлоо фондунан каражаттарды түзүүнүн, эсепке алуунун жана чыгымдалышынын тартиби жөнүндө нускама. 2016-ж. № 154.

References:

1. Instruction on the procedure for the formation, accounting and expenditure of the election fund of candidates, political parties during the elections of deputies of local keneshes, approved by the resolution of the CEC of the Kyrgyz Republic dated October 11. 2016 No. 154.